

O călătorie în istoria pedagogiei biblice și antice, ajutorul primordial în formarea ucenicilor lui Isus Hristos

Edit Somfalvi

„Cel ce va face și va învăța acela mare se va chema în împărăția cerurilor.” (Matei 5:19)

1. Începuturile pedagogiei clasice

Tineretul de astăzi se confruntă cu o criză a identității valorilor, fără a fi vinovat pentru aceasta. Cei responsabili de educația și îndrumarea lor, cum ar fi părinții, dascălii, clericii și îndrumătorii spirituali, și-au pierdut orientarea spirituală, preferând adesea siguranța în locul mântuirii. În societatea actuală, se observă o predominanță a răului explicată prin prisma mentalității evoluționiste susținute de știință. În acest context, cuvintele din Sfânta Scriptură și apelul către Dumnezeu par a fi fără rost. Răul este adesea redus la încălcări ale normelor etice, explicate printr-un raționalism care justifică urmarea pasiunilor personale. Abaterea de la calea corectă trasată de Părinții Bisericii, precursorii pedagogiei moderne, a dus la o pierdere a valorilor fundamentale ale creației divine. Este esențial să redescoperim fundamentul creștin al pedagogiei și orientarea spirituală pentru a remedia această situație.

Părinții Bisericii au fost pionieri în dezvoltarea pedagogiei creștine și au pus bazele multor principii și metode educaționale utilizate și în pedagogia actuală. Aceștia au înțeles că comportamentul copiilor este puternic influențat de modelele din jurul lor și au promovat responsabilitatea fiecărui individ care interacționează cu tinerii. Pedagogia prezentată în Sfânta Scriptură și în scrierile Sfinților Părinți se bazează pe iubirea divină pentru creația sa. Această iubire este punctul de plecare pentru promovarea unei dezvoltări armonioase a tinerilor, cuprinzând toate aspectele vieții lor.

Pedagogia contemporană reprezintă o sinteză a diferitelor concepții dezvoltate de-a lungul secolelor. Ea împrumută valori din antichitate, cum ar fi ideea că

educația contribuie la transformarea individului într-un om complet. Din Evul Mediu provine ideea educației pentru mântuire prin respectarea Cuvântului lui Dumnezeu. Renașterea a contribuit la dezvoltarea unei viziuni care urmărește dezvoltarea completă a individului, pentru a-și atinge potențialul uman. În societatea modernă, educația are rolul de a ghida și de a pregăti ființa umană să își atingă idealul.

Eșecul sistemului de educație din lumea contemporană se datorează idealului spre care se orientează. Acesta se concentrează pe instrucția persoanei, pregătind aceasta pentru o viață dedicată științei, neglijând adesea aspectele spirituale, morale și învățarea unei vieți înțelepte și echilibrate. Profesorul, ca ghid al copilului în călătoria sa prin viață, trebuie să îndeplinească un rol de dascăl nu doar în școală, ci și în afara ei. Conduita morală și dezvoltarea comprehensivă ar trebui să fie caracteristici esențiale ale celor care oferă instrucție. Educația nu se bazează doar pe norme, principii și reguli, ci și pe modelul personalității dascălului: „Educația este tehnica colectivă prin care o societate își inițiază tânăra generație în valorile și procedeele ce caracterizează viața civilizației sale.”¹

Paideia, termenul consacrat pentru educație în limba greacă are sensul de instruire, de educare a copiilor, dar este dublat și de o conotație coercitivă, de aici derivând înțelesul general de „îndrumare, învățământ, educație” care se păstrează, în anumite limite, și astăzi. „Paideia va fi astfel calea regală către atingerea idealului *kalokagathiei*, pentru care vor pleda Socrate și Platon.”³

Potrivit lui Platon⁴, fondatorul culturii și educației cu dominanță filosofică, educația are două forme fundamentale: formarea cultural-intelectuală și formarea morală, care presupune dobândirea virtuții. Întregul sistem de educație gândit de el accentuează noțiunea fundamentală de adevăr cucerit prin știință rațională. Filosofia lui Platon și medio-platonică consideră că salvarea eternă a sufletului are loc în urma cunoașterii adevărului și a împlinirii unor practici religioase, afirmând că „sufletul va duce cu sine în Hades numai ceea ce a dobândit prin

---

¹ Henri-Irenee Marrou, *Istoria educației în antichitate*. Vol. 1. București: Ed. Meridiane, 1997, 14.

² Termenul *kalokagathia* desemnează „idealul armonizării virtuților morale cu frumusețea fizică, uniunea indisolubilă dintre bine și frumos, dintre etic și estetic”. Vezi <https://dexonline.ro/definitie/kalokagathia> (accesat: 20 octombrie 2023).

³ Dumitru Fecioru et al. (ed.), *Scrieri cu tematică pedagogică*. Părinți și scriitori bisericești – Serie nouă 16. București: Editura Basilica, 2016, 15.

⁴ Platon (cca. 427–347 î.Hr.) este fondatorul Academiei din Atena, și alături de Socrate și Aristotel a pus bazele filosofiei occidentale ale științei.

educație și formare”.⁵ Aristotel⁶, înclinat spre taxonomie, va distinge diferitele etape ale pedagogiei, specifice vârstelor. El afirmă că educația trebuie să dezvolte predispozițiile naturale ale copilului.

Odată cu apariția statelor elenistice și, mai apoi, a Imperiului Roman, idealul pedagogic va suferi unele mutații. „Copilul va fi acum educat să devină un «cetățean al lumii», înzestrat cu virtutea echilibrului moral, cu înțelepciunea austeră și plin de bărbăție.”⁷ Statul creează legi speciale pentru educația cetățenilor săi, instruirea copiilor fiind aproape exclusiv în sarcina statului. În antichitatea greco-romană, învățătorii erau sclavi cultivați, cu o statură morală ireproșabilă, numiți „pedagogi”. În epoca imperială, școala are un moment de criză fiind ruptă de societate. Pentru a forma cadre bine pregătite, Diocletian reușește o reabilitare a școlii.

Înainte de creștinarea educației, se poate vorbi deja și de o influență a religiei în școală: „religiile de misterii și neoplatonismul, alături de mișcările gnostice, separau învățământul ezoteric, rezervat inițiaților, de cel exoteric, accesibil tuturor.”⁸ Scopul ambelor viziuni asupra educației era salvarea și mântuirea sufletului. În școlile creștine, catehetice, se disting, ca etape didactice, etapa exoterică, învățământul general elementar, și etapa ezoterică, cea a „desăvârșirii și a inițierii în tainele cele mai profunde ale doctrinei”.⁹

Educația în antichitate era limitată de poziția socială și starea materială a celor care aveau acces la ea, presupunând costuri apreciabile. Săracii, sclavii și o bună parte a femeilor, adică o parte însemnată a populației era exclusă. Din biografiile Sfinților Părinți reiese că proveneau, în majoritate, din familii nobile, cu o stare materială apreciabilă. „Cu toate acestea, realizările educației greco-romane au fost asimilate și integrate în sistemul de educație al Bisericii creștine. Ceea ce

---

⁵ Fecioru *et al.*, *Scrieri*, 17-18.

⁶ Aristotel (cca. 384–322 î.Hr.) este considerat fondatorul științei occidentale și străbun al umanismului. În 334 î.Hr., Aristotel a înființat primul liceu (*lykeion*) în fața porții Atenei, unde susținea expuneri publice. El se întâlnea cu elevii săi și discutau în timpul plimbărilor, obicei care le-a adus porecla de „umbălăreții”. Acest liceu este cunoscut astăzi sub numele de liceul peripatetic, iar discuțiile adepților săi acopereau o gamă largă de domenii, precum fizica, etica individuală, teoria statului, istoria, filosofia, logică și filosofia vorbirii.

⁷ Fecioru *et al.*, *Scrieri*, 16.

⁸ Fecioru *et al.*, *Scrieri*, 18.

⁹ Fecioru *et al.*, *Scrieri*, 19.

este și firesc dacă ținem cont că Biserica antică s-a dezvoltat treptat pe o parte a societății greco-romane și era alcătuită din păgâni convertiți.¹⁰

S-a declanșat dezvoltarea unui învățământ și a unei literaturi strâns legate de exigențele vieții creștine. În țările unde nu exista cultura scrisă, creștinismul face să renască o scriere și o cultură națională, proprie poporului său.

2. Pedagogia în Vechiul Testament

Vechiul Testament cuprinde o „pedagogie a mântuirii poporului ales”¹¹ și pregătirea acestuia pentru rolul misionar și mesianic. Educatorul iudeului este Legea, Tora, pe baza căreia este reglementată viața lui în toate detaliile. Când poporul păcătuiește, Dumnezeu îl pedepsește și îl îndreaptă, fiindu-i călăuză de-a lungul istoriei sale. Cartea Psalmilor cuprinde această pedagogie referindu-se atât la istoria Israelului, cât și la viața personală a fiecărui iudeu:

Prin ce îți va îndrepta tânărul calea sa? Prin păzirea cuvintelor Tale. Cu toată inima Te-am căutat pe tine; să nu mă lepezi de la poruncile Tale [...] Deschide ochii mei și voi cunoaște minunile din legea Ta [...] Arătarea cuvintelor Tale luminează și înțelepțește pe prunci. (Psalm 118:9–10.18.130)

Dimensiunea practică și etică a acestui tip de educație o domină pe cea a educației intelectuale. Termenul ebraic *yāšar* are în același timp sensul de ‘a educa, a instrui’, dar și pe cel de ‘a muștra, a corecta’. Educația, folosind chiar metode mai dure, este îndreptată spre salvarea omului:

Cel ce disprețuiește cuvântul lui Dumnezeu este pedepsit, iar cel ce se teme de porunca Lui este răsplătit. (Proverbele 13:13)

Pedagogia divină manifestată în Israel și în Orientul Antic este reflectată în cărțile profetice, iar exemplul concret al lucrării lui Dumnezeu în lume poate fi observat în istoria și destinul poporului evreu. Comuniunea cu Dumnezeu este văzută ca scop final al educației. Paideia divină stă la baza întregii istorii a Israelului și „are scopul de a pregăti poporul ales pentru misiunea sa istorică: mărturisirea adevărului Dumnezeu și nașterea lui Mesia.”¹² Dintr-o perspectivă personală, această

---

¹⁰ Fecioru *et al.*, *Scrieri*, 20.

¹¹ Fecioru *et al.*, *Scrieri*, 21.

¹² Fecioru *et al.*, *Scrieri*, 25.

educație divină se traduce adesea prin experiența suferinței. Un exemplu notabil al acestei pedagogii poate fi găsit în Cartea lui Iov.

Integrarea Israelului în lumea elenistică aduce după sine ideile educative ale acesteia. A fi ireproșabil moral, dar și educat și cultivat, se evidențiază în Proverbele lui Solomon și Ecclziastul. Înțelepciunea și educația se identifică cu teama de Dumnezeu. Evoluția termenului *paideia* către semnificantul său intelectual, tratată ca o „comoară nesfârșită” care transformă oamenii, este relevată în Înțelepciunea lui Solomon:

„Ea este pentru oameni comoară nesfârșită, cei care se folosesc de ea se fac prietenii lui Dumnezeu, pentru darurile agonisite de învățatură. (Înțelepciunea 7:14)

În iudaismul lumii elenistice, Filon consideră *paideia* ca pe formarea filosofică a omului pentru a dobândi o viziune clară asupra lui Dumnezeu și a lumii, având ca final dobândirea înțelepciunii autentice. Personalitățile de seamă ale Legii vechi au întrunit atât calitățile educative ale Antichității grecești, cât și pe cele veterotestamentare. Educarea înțeleptului alexandrin se face atât fizic, prin educarea trupului, cât și intelectual, prin educarea sufletului, desăvârșită prin evlavie și pietate în cadrul sinagogii. *Paideia* devine un dar dumnezeiesc prin care omul atinge liniștea și fericirea. Educația iudaică, superioară celei elenistice, asimilează religia, impunându-se culturii vremii prin conceptele ei intelectuale.

Învățământul iudaic se desfășura în școli organizate pe lângă Templul din Ierusalim, instruirea copiilor făcând-o dascăli specializați plătiți de Sinagogi sau de comunitate. Cititul și scrierea se învățau după Tora, astfel, rabinul dobândind o autoritate și creând școli cu anumite curente de gândire religioasă. După alcătuirea Talmudului, acesta va deveni la rândul lui un principal manual de studiu, pe lângă Tora.

Cultura cuvântului scris aflându-se pe un loc principal al educației iudaice, Biserica Creștină a luat ca model, în structurarea sistemului ei pedagogic, pe lângă școlile păgâne, și pe cele iudaice. „Astfel, de la exigențele imediate ale pietății, până la aspirațiile cele mai elevate ale gândirii religioase, totul concursa spre a impune creștinilor un tip de cultură și, prin urmare o educație, în care elementul scris să ocupe un loc de cinste.”¹³

---

¹³ Marrou, *Istoria educației*, 134.

3. Pedagogia în Noul Testament

În ordinea canonică a cărților din Noul Testament, prima referire la conceptul de 'a învăța' (*paideuo*) apare în Faptele Apostolilor 7:22: „Moise a fost învățat în toată înțelepciunea Egiptenilor și era puternic în cuvintele și faptele lui.” Apostolul Pavel, în Epistola către Galateni (3:14), afirmă rolul Legii, și anume de a ne conduce spre educația în înțelepciunea lui Hristos, precum pedagogul din antichitate: „Aștfel că Legea ne-a fost nouă un învățător spre Hristos, ca să ne îndreptăm din credință.”

Asemănarea cu pedagogii care erau sclavi indică supunerea omului față de păcat prin intermediul Legii. „Dar Scriptura a înscris toate sub păcat, pentru că făgăduința din credința lui Iisus Hristos să se dea celor ce cred” (Galateni 3:22). Eliberarea va veni prin Hristos, copilul ieșit din grija tutorilor devenind „fiu liber și moștenitor al lui Dumnezeu.”¹⁴

Termenul *paideuo* este întâlnit în Noul Testament și cu sensul de a pedepsi ca „suferință cu rol pedagogic” (ex. Luca 23:16.22).¹⁵ Spre deosebire de Vechiul Testament, acum încercările și suferința creștinului, identificându-se cu Hristos, îl conduc prin acțiunea Duhului Sfânt spre statutul de fiu al lui Dumnezeu: „Eu pe câți îi iubesc îi mustru și îi pedepsesc, râvnește dar și te pocăiește” (Faptele 3:19). Noua motivație a suferinței este aceea de purificare: „Răbdați spre înțeleptirea voastră. Dumnezeu vă ia pe voi ca pe niște fii. Și care este fiul pe care tatăl său nu-l pedepsește?” (Evrei 12:7). Acest tip de educație, privită ca un îndreptar părintesc, va constitui, conform Sf. Chiril al Alexandriei, „educația evanghelică”, identificată cu sfințenia.

Epistolele pastorale ale Noului Testament conturează un program de educație creștină cu preponderență morală. Chiar în lipsa detaliilor concrete a realizării acestui tip de educație, mesajul paideic este formulat clar. „Copiilor, ascultați de părinții voștri întru toate, căci aceasta este bine plăcut în fața Domnului. Părinților, nu întărâtați pe copiii voștri, ca să nu deznădăjduiască.” (Coloseni 3:20–21).

Părinții Bisericii primare, ca și Sfântul Apostol Pavel, au recunoscut Vechiul Testament ca pedagog spre Hristos și ca pe o Revelație divină a lucrării Sfântului Duh, care a inspirat și Noul Testament. „Maestrul prin excelență, veritabilul rabin

---

¹⁴ Fecioru *et al.*, *Scrieri*, 30.

¹⁵ Fecioru *et al.*, *Scrieri*, 30.

rămâne însă Iisus Hristos. Mântuitorul și-a început activitatea învățătoarească într-un mod similar rabinilor vremii, însă, treptat, personalitatea Sa divino-umană va depăși cu totul activitatea specifică acestora.”¹⁶ Autoritatea transcendentă a Mântuitorului, Însuși Dumnezeu, pătrunsă de Duhul Sfânt, avea puterea de a mântui sufletele oamenilor. Parcurgând literatura patristică, se dovedește că fundamentele pedagogice creștine dezvoltate de Biserica primară au la bază ideile educative ale Sfintei Scripturi: „Sfântul Duh este supremul pedagog ce ne inițiază în tainele cunoașterii lui Dumnezeu, cu nemărginită grijă și atenție la capacitatea limitată de înțelegere a celor educați.”¹⁷

4. Pedagogia creștină în antichitate

Clement Alexandrinul, născut în Atena în jurul anului 150, este primul scriitor creștin cunoscut care abordează în detaliu subiectul Cuvântului lui Dumnezeu ca fiind cel mai mare și eficient Pedagog, precum și exemplul suprem al pedagogului uman:

Este o pedagogie a celui ce este educat și instruit; este o pedagogie a celui care educă și instruește; în al treilea rând este însăși pedagogia; în al patrulea rând cele ce se învață, de pildă poruncile, alcătuiesc iarăși pedagogia. Pedagogia cea de după Dumnezeu, însă, este calea în linie dreaptă spre adevăr pentru contemplarea lui Dumnezeu și arătarea de fapte sfinte pentru o dăinuire veșnică.¹⁸ (...) Să fie, dar, numit de noi Cuvântul, cum e și firesc, cu un singur nume: Pedagog. Fiind Pedagog, se îngrijește de educația oamenilor, nu de instruirea lor; scopul Lui este de a face sufletul mai bun, nu de a-l învăța; de a da sfaturi pentru o viață înțeleaptă, nu pentru o viață dedicată științei.¹⁹

Cel care educă trebuie în primul rând să cunoască natura omului, pentru ca cel cărui i se adresează să poată înțelege și asimila pe deplin toate informațiile: „Rătăcind în această viață ca într-un adânc întuneric avem nevoie de un conducător care nu greșește, de un conducător sigur. Iar cel mai bun conducător nu este omul

---

¹⁶ Fecioru *et al.*, *Scrieri*, 32.

¹⁷ Fecioru *et al.*, *Scrieri*, 33.

¹⁸ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*. In: Dumitru Fecioru (ed.), *Scrieri. Părinți și Scriitori Bisericești* 4. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1982, 197.

¹⁹ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, 168.

ci Cuvântul.”²⁰ Rolul pedagogului, înzestrat cu înțelepciune, de a fi o călăuză permanentă pe calea desăvârșirii prin credință poate fi preluat numai de Hristos: „Pedagogul omenirii, Cuvântul cel dumnezeiesc, folosindu-se de toată măiestria înțelepciunii, dorește cu toată puterea să mântuie pe prunci; îi sfătuiește, îi blamează, îi dojenește, îi ceartă, îi amenință, îi vindecă, le făgăduiește, le dăruiește.”²¹ Din Pedagogia lui Dumnezeu face parte și lauda, ca urmare a faptelor bune, dar nu cu scopul de a cădea în păcatul mândriei, ci de a urma binele în continuare. În acest sens „caracteristica Pedagogiei Lui nu-i nici foarte aspră, dar nu-i nici desăvârșit de slabă din pricina bunătății Lui. Pedagogul ne poruncește, dar totodată ne arată că putem împlini poruncile Lui.”²² Învățăturile din Sfânta Evanghelie reprezintă baza educației creștinilor.

Clement Alexandrinul consideră Vechiul Testament ca fiind „călăuza spre Hristos” (Galateni 3:24), iar Noul Testament ne-a oferit pe Hristos ca Lege. În pedagogia Sa, Hristos lasă omul liber să aleagă, să hotărască dacă vrea să fie educat. Clement consideră că „bine este să nu păcătuiești, dar la fel de bine este ca cel ce păcătuiește să se pocăiască”.²³ Aici se pune accent pe respectarea liberului arbitru. Pedagogul, care este Hristos, permite omului să aleagă calea pe care dorește să o urmeze. El oferă sfaturi și îndrumări, dar nu forțează. Hristos nu impune mântuirea cu forța, ci îi îndrumă pe cei care, prin voia lor, doresc să o primească. Asumarea efortului depus pentru dobândirea desăvârșirii cu ajutorul Cuvântului este la latitudinea omului.

Claritatea și concizia cu care lucrarea *Pedagogul* a lui Clement Alexandrinul se remarcă, împreună cu recomandările făcute creștinilor, scrise într-un limbaj accesibil tuturor categoriilor sociale, fac din această scriere un ghid valoros pentru conduita umană, potrivit pentru toate timpurile. Prin numeroasele citate biblice, autorul subliniază că singurul și adevăratul Pedagog este Mântuitorul Iisus Hristos, iar creștinismul reprezintă un mod de viață și un comportament social.

În secolul V, Ioan Gură de Aur a compus tratatul intitulat *Despre slava deșartă și despre cum trebuie să-și crească părinții copiii*. Această lucrare este de natură teologică și se bazează pe pasaje din Scriptură, concentrându-se asupra

---

²⁰ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, 171.

²¹ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, 209.

²² Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, 223.

²³ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, 213.

temei educației, în general, și a celei creștine, în special, în contextul familial. Ioan Gură de Aur evidențiază importanța de a introduce Scriptura în mod atractiv pentru copii, aceasta reprezentând primul pas în procesul de învățare. El descrie familia ca fiind „Mica Biserică” și subliniază necesitatea integrării acesteia în comunitatea bisericească mai largă, astfel încât educația copilului să poată continua într-un cadru eclezial. În opinia sa, prioritatea părinților ar trebui să fie educația copiilor:

Toate să ne fie secundare față de îngrijirea copiilor și față de datoria de a-i crește întru învățătura și cercetarea Domnului. Dacă copilul se va învăța a fi filosof încă din început, atunci el a câștigat o bogăție mai mare decât orice bogăție din lume și o slavă mai puternică decât orice.²⁴

Neimplicarea părinților le va aduce roadele răutății, căci „noi, cei întâi, părinții, vom culege roadele răutății dacă îi creștem pe copii obraznici, nerușinați, neascultători și grosieri.”²⁵ Exemplul dat de Ioan Gură de Aur în explicarea ideii de pedeapsă a părinților datorită neglijării educației este cazul profetului Eli din Vechiul Testament. Pentru că acesta nu și-a oprit fiii de la păcat, „a ațâțat pe Dumnezeu la luptă și împotriva lui, și împotriva fiilor lui. Pentru că și-a cruțat fără socoteală fiii, a pierdut, odată cu mântuirea copiilor lui, și propria sa mântuire.”²⁶

El consideră că educația în familie trebuie să fie bazată pe principiile Scripturii: „Voiești să fie copilul tău ascultător? De la început chiar crește-l întru învățătura și cercetarea Domnului.”²⁷ Pedeapsa și recompensa sunt auxiliare ale educației. O privire severă sau cuvinte usturătoare și de mustrare reprezintă o pedeapsă necesară pentru încălcarea cuvântului părintesc. Cuvintele de încurajare și răsplata sunt recompense pentru o conduită corespunzătoare. Pedepsele excesive nu își vor atinge scopul. Căci „dacă se va obișnui să fie educat prin bătaie, va învăța să disprețuiască bătaia. Iar dacă a învățat să disprețuiască bătaia, ai stricat

---

²⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau explicarea Epistolei către Efeseni* (tr. Theodosie Athanasiu). Iași: Tipografia Dacia, 1902, 215.

²⁵ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Efeseni*, 214.

²⁶ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor* (tr. Dumitru Fecioru). București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2007, 248.

²⁷ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Efeseni*, 215.

totul. Dimpotrivă, să se teamă de bătaie, dar să n-o primească. Să fie mișcat biciul, dar să nu cadă pe spatele copilului.”²⁸

Principiile educative ale marelui părinte antiohian sunt, așadar, bazate pe o pedagogie a exemplului personal, pedagogia creștină, existențială, care, prin direcția sa, urmărește umplerea de sens a existenței umane. Tezaurul de neegalat de gândire conceptuală și formatoare, lăsat posterității de Ioan Gură de Aur, determină lumea creștină și școlile teologice să îl aprecieze ca unul dintre modele neîntrecute și mereu de actualitate ale lumii creștine.

Traducătorul Bibliei în limba latină, alcătuitorul Vulgatei, Ieronim era contemporan cu Ioan Gură de Aur, avea idei asemănătoare despre pedagogia cu care să se îndrepte către copii. Într-o epistolă scrisă la Bethleem în anii 400–401, Ieronim pune accent pe atragerea firească, prin joacă și blândețe către tainele scrisului și stimularea reușitelor prin laudă. Prin îndemnul său, utilizând propria experiență din anii școlii, Ieronim se dovedește a fi un fin cunoscător al psihologiei copilului, sfatul lui fiind actual și în secolul XXI:

Dacă este un pic mai lentă (fetița, despre care este vorba în epistolă), să nu fie mus-trată, ci înclinările firești să îi fie studiate prin laude; dacă reușește, să afle bucurie, iar dacă greșește, să se întristeze. Trebuie să o ferim, mai ales, să nu ajungă a uî studiul, fiindcă amărăciunea acestuia resimțită în copilărie poate dăinui încă multă vreme după anii uceniciei.²⁹

Pe lângă îndrumări generale, Ieronim alege atent textele din Scriptură și prescrie un itinerariu bine gândit pentru educația fetei, ca ea să dezvolte virtuțile necesare a unei vieți credincioase:

Să învețe mai întâi Psaltirea, fiindcă psalmii o vor face să uite de cântecele [lumești]. Apoi Pildele lui Solomon o vor instrui pentru viață. Prin Ecleziazat va învăța să calce în picioare toate cele ce țin de lume. Cu Iov va urma pildele de virtute și răbdare. Să treacă apoi la Evangheliile, pe care nu trebuie să le mai lase din mână. Să se adape cu toată bunăvoința de Faptele [apostolilor] și Epistole. După ce își va fi umplut tezaurul inimii cu aceste bogății, să învețe pe de rost Profeții și Heptateuhul, Cărțile Regilor și Paralipomena, de asemenea scrierile lui Ezra și Estera; la sfârșit va putea învăța, fără primejdie, Cântarea Cântărilor. Dacă o va citi pe aceasta din urmă la

---

²⁸ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre slava deșartă și cum trebuie să-și crească părinții copiii*. In: Fecioru et al. (ed.), *Scrieri*, 356.

²⁹ Fericitul Ieronim, *Epistole pentru educația tinerelor fete* (Epistola 107.4). In Fecioru et al. (ed.), *Scrieri*, 402.

început, va fi vătămată, neînțelegând că sub cuvintele trupești se ascunde nunta spirituală.³⁰

Un element inovator introdus de Ieronim în antichitatea greco-romană este educarea fetelor și rolul formator al femeii, care în fața lui Hristos are aceleași drepturi ca și bărbatul. Îmbinând elementele culturii greco-romane cu cea iudaică și cu cea creștină, idealul său paideic teocentric are ca scop dobândirea sfințeniei pentru a atinge asemănarea cu Dumnezeu.

Ultimul exemplu de abordare pedagogică din antichitate este cel al lui Augustin. În lucrarea sa intitulată *Despre Învățător*, scrisă în anul 389, el acordă o importanță deosebită fundamentului teologic al cunoașterii. Teoria sa despre procesul de învățare susține că adevăratul Învățător este Logosul, accesibil prin contemplație. El consideră că cunoștințele dobândite prin rațiune sau prin intermediul simțurilor pot fi accesate pe măsură ce sufletul devine mai pur prin dobândirea virtuților creștine. Augustin este autorul unei teorii sofisticate despre cultura creștină, care subliniază necesitatea cunoașterii științei profane pentru a înțelege și studia Biblia. Această teorie este expusă în primele trei cărți ale lucrării sale intitulate *Despre învățătura creștină* (*De doctrina christiana*). Cartea a patra a lucrării cuprinde alcătuirea unei retorici sacre, adaptată din cea clasică.

Pornind de la convertirea păgânilor, opera *Despre catehizarea începătorilor în credință*, din anul 403, reprezintă o lucrare cu caracter pedagogic, care cuprinde trecerea treptată de la condiția de *iudaeus* la cea de *christianus*. În opinia sa, la fel de important ca și conținutul pedagogiei este caracterul pedagogului, denumit mai potrivit catehist. *Introducerea* sintetizează metodele pedagogice și conturează aspectele psihopedagogice esențiale ale persoanei chemate să efectueze activități de cateheză. Deoarece gândirea și vorbirea au naturi distincte – gândirea este imaterială, în timp ce vorbirea implică sunete materiale – există o inevitabilă discrepanță între ele, ceea ce poate influența modul în care mesajul este înțeles. Prima parte a lucrării oferă îndrumări teoretice referitoare la elaborarea catehezei și abordează metodologia prezentării Sfintei Scripturi. Augustin consideră că selectarea textelor trebuie să țină cont de ordinea lor cronologică și să fie reprezentativă. Prezentarea ar trebui să fie limpede și accesibilă celor care urmează să se familiarizeze cu învățăturile creștinismului. Elementul central al

---

³⁰ Fericitul Ieronim, *Epistole*, 410.

acceptării credinței este acceptarea iubirii de Dumnezeu pentru toată creația Sa și care trezește în suflete dorința cunoașterii: „Prin urmare, tu fă-ți din iubirea aceasta un fel de țintă finală, de care să legi tot ce spui și expune orice ai de expus în așa fel încât cel căruia îi vorbești, auzind, să creadă, crezând, să nădăjduiască, nădăjduind, să iubească.”³¹

Celui care instruieste îi revine rolul de a se asigura că cunoașterea este căutată cu un suflet curat. Augustin pune accentul pe cunoașterea psihologiei omului și sugerează metode prin care starea sufletească poate fi dirijată spre căutarea adevărului. Expunerea Sfintei Scripturi trebuie să insufle preceptele vieții creștine și cinstite și nădejdea în Înviere. Augustin îndeamnă învățătorul să aibă în vedere capacitatea intelectuală a celui pe care îl călăuzește.

Partea a doua a lucrării ne oferă o ilustrare practică a procesului catehetic. Augustin pune un accent deosebit pe instruirea inițială a celor care caută credința. Se subliniază din nou importanța pregătirii psihologice a învățătorului, astfel încât acesta să poată adapta metodele și mijloacele la particularitățile fiecărui individ. Lucrarea conține exemple de discursuri catehetice, atât extinse cât și concise, adaptate duratei alocate și condițiilor în care are loc procesul de încreștinare. Un aspect important al inițierii creștine pe care îl subliniază Augustin în lucrările sale este acela că învățătorul trebuie să conducă omul spre lumina divină pe care o va aprinde în sufletul lui singurul și adevăratul Învățător, Isus Hristos. Abia după depășirea acestui moment, catehetul poate comunica celui care nu mai este începător, „adevărurile credinței”.

Așadar, imită-i pe cei buni, tolerează-i pe cei răi, iubește-i pe toți; fiindcă nu știi cum va fi mâine cine e rău azi. Dar nu iubi nedreptatea lor, ci iubește-i pe ei, ca să vadă dreptatea; pentru că nu ni s-a poruncit numai iubirea pentru Dumnezeu, ci și iubirea pentru aproapele. De aceste două porunci atârnă toată Legea și prorocii. Pe acestea nu o împlinește decât cine a primit în dar Duhul Sfânt, Cel egal adică Tatălui și Fiului. Fiindcă Treimea Însăși este Dumnezeu; în Acest Dumnezeu trebuie să ne punem toată nădejdea. În om nu trebuie pusă, oricum ar fi el. Căci una este Cel de care suntem îndreptați, alta cei care suntem îndreptați.³²

---

³¹ Fericitul Augustin, Despre catehizarea începătorilor în credință. A. Partea Întâi. Sfaturi teoretice privitoare la alcătuirea catehezei. In: Fecioru *et al.* (ed.), *Scrieri*, 489.

³² Fericitul Augustin, B. Partea a doua. Ilustrare practică a catehezei. In: Fecioru *et al.* (ed.), *Scrieri*, 541.

6. Cuvânt de închidere

Concluzia desprinsă din cele de mai sus este următoarea: practica catehezării, care implică formarea tinerilor pentru a deveni adepți ai unei societăți, are o istorie îndelungată și bogată, strâns legată de cultura acelei societăți. Ca membri ai unei societăți creștine, suntem chemați să învățăm și să implementăm cu eficiență toate metodele și practicile cunoscute din istoria pedagogiei în misiunea noastră de a educa discipoli dedicați Domnului Isus Hristos. Biserica Reformată s-a angajat de mult în această misiune, înființând școli și formând educatori, inclusiv trimiterea acestora la pregătire în străinătate. Această lucrare a prezentat metodologiile folosite în lumea antică, arătându-ne că strămoșii noștri au deținut multe cunoștințe pe care astăzi le considerăm descoperiri moderne. Prin urmare, ar trebui să fim umili și recunoscători pentru moștenirea lor și să ne bazăm pe truda lor în misiunea noastră de a continua să dezvoltăm Împărăția Domnului pe pământ atunci când planificăm activități de catehizare pentru viitor.

